

☐ *Süer Eker*

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ

'TÜRKOLOJİYE GİRİŞ'

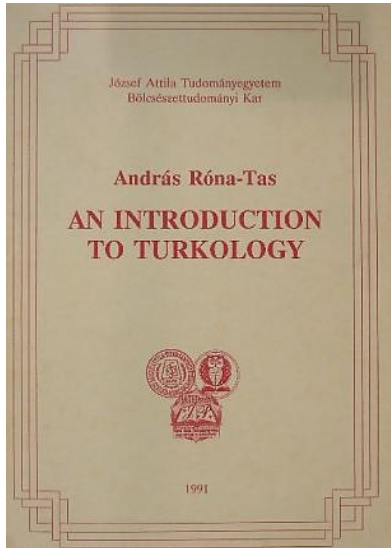
(Yayın Tanıtma)

'AN INTRODUCTION TO TURKOLOGY'

(Book Review)

Róna-Tas, András (1991). (Çeviren: İsa Sarı) *Türkolojiye Giriş*. Ankara: Nobel Yayınları. s.288

Róna-Tas, András (1991). *An Introduction to Turkology*. Szeged: József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar. 170 ps.

Macar biliminsanları olmasaydı, Türkoloji, bağımsız ve nesnel bir bilim dalı haline gelmekten ziyade, Oryantalizmin Türk dili ve kültürü şubesi olmaktan pek de öteye gidemezdi sanırım. Macar biliminsanlarının Türkolojiyi Oryantalizmin tecessüsünün ve müdahale argümanı olarak kullanmasının yönünü, Fin-Ugor, Altay ve Türk dilli dünyayı kendi dinamiği içinde nesnel olarak ve 'Batı' disiplini ve metodolojisi çerçevesindeki araştırma ve incelemelere evrilmesinde önemli paylarının olduğu kanısındayım. Her ne kadar 'Turan' sözcüğü Max Müller tarafından Hint-Avrupalı veya Semitik olmayan halkları ve onların dillerini ifade etmek üzere kullanılsa da, Slav ve Germen dünyasının sarmalında, Orta Avrupa'nın 'yalnız' halkı Macarların varoluş misyonunu, Batı dünyası içinde 'sıradan' bir halk olarak yer alma yazgısından, Doğu dünyasının öncü gücü haline getirmeyi ülkü edinen duygu ve ideoloji vurgulu

Turanizm de Macar entelejansiyasının ürünüdür.

Öncelikle, biraz sonra kitabından söz edeceğim András Róna-Tas'ın, yukarıdaki iki temel argümandan yalnızca ilkinin yaşayan ve örnek bir temsilcisi olduğunu belirtmeliyim.

Doktora öğrencisi olduğum dönemlerde beni çok etkileyen ilk sıradaki yapıtlardan biri, Marcel Erdal’ın *Word Formation in Old Turkic* adlı iki ciltlik çalışmasıydı. Listenin ilk sıralarında yer alan diğer bir yapıt da, hacimce küçük ve ‘alçakgönüllü’ görünen, ancak içerik bakımından Türk Dil Kurumu ne karşılık verdi bilmiyorum ama ‘kompakt’ sözcüğüyle niteleyebileceğim, András Róna-Tas’ın kaleminden çıkan ‘An Introduction to Turkology’ adlı bir kitaptı. Hocamız Prof. Dr. Talat Tekin ile birlikte Erdal’ın kitabını satır satır adeta şerh ede ede okumuş olmamıza karşın, hatırladığım kadarıyla ‘An Introduction to Turkology’nin içeriğinin keşfi ve ‘şerh’i kendime kalmıştı. Kitabın sayfalarını aralarken ilk dikkatimi çeken noktalardan biri, eserin son sayfalarında yer alan Eski Türkçe döneminde kullanılan Brahmi, Tibet vd. farklı alfabeler ve bunlarla ilgili örnekler ve notlardı.

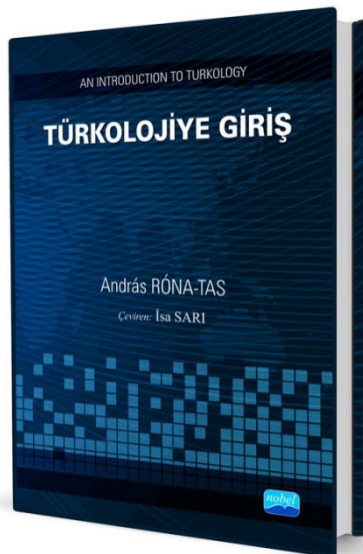
Her ne kadar runik ve Uygur yazılı metinleri özgün halleriyle okumuş ve hatta sınavlarda bunlardan sorumlu olmuş olsak da, kitapta Tibet, Brahmi vd. alfabelerle yazılan Türkçe metinlerle ilgili bilgiler ve okuma örnekleri yer alıyordu ve bu, lisans düzeyindeki öğrencilere bilgi notu olarak hazırlanan bir kitap için gerçekten iddialı bir içerikti.

Benim için diğer bir ilgi çekici husus da Róna-Tas’ın okuyucularına ve öğrencilerine geniş bir vizyon kazandırmak üzere Türkolojinin tarihini yalnızca Türkoloji ile sınırlamaması, bu tarihin yaratılmasında şu ya da bu ölçüde katkısı bulunan komşu ve her ne kadar dilleri kuramına karşı olsa da, kendi tabirimle ‘akraba’ dilleri ve kültürleri ve bunlarla ilgili temel olguları da paylaşmak istemesiydi. Örneğin ‘Ket dilleri’ ile ilgili ilk duyumu ve bilgileri bu kaynaktan almıştım.

‘An Introduction to Turkology’ bana sıradan, bilinen bir giriş kitabından öte gelmişti ve sayfaları çevirirken içimin burulmadığını söylesem doğru olmayacak. Macaristan’da Türkolojiye ‘intisap’ etmeye karar veren gençlere bu kitapla Nostratik kuramdan Bailey’e değin gösterilen çalışma alanları ve hedefler etkileyici idi.

Türk dili ve kültürü tarihi boyunca çevresindeki dilleri ve kültürleri etkileyerek ve çevresindeki dil ve kültürlerden etkilenecek evrilmiş ve kendisi olmuştur ve kuşkusuz, süreç, bu diyalektikte sonsuza kadar devam edecektir.

İlerleyen zamanla Macar Türkologları tanıdıkça, bu ‘iddialı içerik’in, aslında ‘iddia’ sözcüğü bir yana, gerçekten özüksendiğini fark ettim. Şahsen tanıdığım Berta Árpád, Éva Á. Csató Johanson, Éva Kincses-Nagy, László Károly ve hatta doktorant Tamás Csernyei diğer Macar Türkologların tam da böyle bir akademiyanın ürünü ve temsilcileri olduğunu gördüm.

Bu arada, bilvesile, yazar András Róna-Tas ile ilgili yaşadığım küçük bir anektodu da paylaşmak istiyorum. Türkolojiye henüz yenice başladığım dönemlerde katıldığım uluslararası bir toplantıda Róna-Tas’ın yaptığı mükemmel sunumu izledikten sonra, yazılı eserlerinde gördüğüm şekilde neredeyse erişilmez yükseklik ve derinlikteki bilgi birikimine Türkolojinin gerçek anlamıyla duayeni olduğuna bütün kalbimle inandım. Bu toplantıda izleyici ve dinleyici olarak sunumuna katkı sağlayabileceğini, muhtemelen, Róna-Tas’ın haberinin bulunmadığını düşündüğüm Türkmençe bir sözcük geldi aklıma. Onunla paylaşmayı düşündüğüm sözcük, ‘çağan’ idi. Bağlamı şu an hatırlamıyorum. Róna-Tas’ın cevabı ise çok kısa oldu: "It's borrowing from Mongolian". Yani benim önemli bir katkı olacağını sandığım ‘remark’ım, Róna-Tas için bildirinin içeriğine dahil

edilemeyecek alıntı bir sözcükten başka bir şey değildi.

Halen Hacettepe Üniversitesinde doktora öğrencisi olan İsa Sarı'yı ilk kez nerede ve ne zaman tanıdığımı tam hatırlamıyorum, ama yanılmıyorsam, kendisi Yunus Emre Enstitüsünde görevli iken Enstitü bülteninde yayımlanacak bir yazım ile ilgili görüşmüştük. İsa Sarı'nın elektronik ve dijital ortama hakimiyetini yansıtan web sitesi¹ ve bu sitedeki Çağdaş Türk Lehçeleri Klavyesi, Orhon Türkçesi Klavyesi, Osmanlıca Klavye gibi öğretim elemanları ve öğrenciler için gerçekten son derece işlevsel ve kullanışlı programlar, Türkiye Türkologları içinde sayın Prof. Dr. Cevval Kaya² geleneğinde bir akademisyenin yetişmekte olduğunu ifade ediyordu. Yine bir vesile ile İsa Sarı'nın 'An Introduction to Turkology'yi Türkçeye çevirdiğini duyduğumda, bugünün genç Türkologları adına sevindim. Çünkü Macarların yayımladığı bir esere ulaşmanın tek yolu gidip -varsa- gidip kütüphaneden yararlanmak veya bir şekilde yurt dışından satın almaktır. Aksi takdirde, umuma ait olmayan bu tür nadir kitapları bin bir zahmetle edinmeye çalışmanın araştırma inceleme genetiğimizle pek uyuşur bir hareket tarzı olmadığını gözlemişimdir. Dolayısıyla, bir Türk gencinin bu kitabı edinmek bir yana, Türkçeye aktarmak üzere yazarından, yayın evinden izin almaya çalışmak, aylar boyunca ağır bir yükün altına girmek gibi gerçekten sıra dışı bir dizi eyleme teşebbüs etmesinin dahi kendisini emsallerinin birçoğundan ayırdığını düşünüyorum. Üstelik, eserin tamamını Róna-Tas'ın olurusunu alacak şekilde çevirmiş, takdir hislerimi paylaşmak istiyorum. Yazdıklarımın salt tazim ve takdirden ibaret sanılmaması maksadıyla ikinci baskı için bir öneride bulunmak istiyorum: Çevirmenin sayısal dünyaya ileri düzeydeki aşinalığı ile kitaptaki manual ibareler kabil-i telif değil.

Bu arada kitabın özgün şeklinin son durumuyla ilgili genel ağa bir göz attığımda *An Introduction to Turkology*'yi antika kitaplar satan kuruluşların 'vitrin'inde görünce şaşırmadığımı söylesem yine doğru olmayacak... Bunda özgün kitabın antik kitapları çağrıştıran kapağı mı yoksa aradan geçen 22 yıl mı daha ekili bilemiyorum; ancak bildiğim, modern ve şık bir kapakla rahat okunur dizgi ve kaliteli baskıyla okuyucusuyla Türkçe olarak buluştuğudur. Kitabın özellikle genç Türkologlara yeni ufuklar sunmasını diliyorum. Bu arada kitabın içeriğini merak eden gençlere 'kolaylık sağlamak' üzere 'İçindekiler' bölümünü aşağıya ekliyorum.

Yayıma Hazırlayan: Edanur Sağlam

¹ <http://www.isa-sari.com>

² <http://www.cevalkaya.com>

İÇİNDEKİLER**ÇEVİRENİN ÖN SÖZÜ****ÖN SÖZ****KISALTMALAR****BİRİNCİ KISIM: GENEL GİRİŞ****TÜRKLER VE TÜRKOLOJİ****TÜRKÇE VE DİĞER DİLLER**

Türkçe ve Altay Dilleri

Türkçe ve Ural Dilleri

Türkçe ve Hint-Avrupa Dilleri

Türkçe ve Ket Dilleri

Türkçe ve Söзде Nostratik Dil Ailesi

TÜRK DİLİ TARİHİNİN DÖNEMLERE AYRILMASI

Dil Dönemlendirmesi Üzerine Genel Düşünceler

Türk Dili Tarihinin Ana Dönemleri

TÜRK DİLLERİNİN SINIFLANDIRILMASI**TÜRK HALKLARININ KISA TARİHİ****MOĞOL TARİHİ, HALKLARI VE DİLLERİ****MANÇU-TUNGUZLAR****DÜNYA DİNLERİ VE ESKİ TÜRKLER**

Şamanizm ve Tanrıçılık

Budizmin Orta Asya'da ve Türkler Arasında Yayılışı

Maniheizmin Orta Asya'da ve Türkler Arasında Yayılışı

İslamiyetin Yayılışı ve Eski Türkler

İKİNCİ KISIM: ESKİ TÜRKÇE ÇALIŞMALARINA GİRİŞ**ESKİ TÜRK DİLLERİNİN DEĞİŞİK ALFABELERDEKİ TARİHİ KAYNAKLARI****RUNİK YAZIYLA YAZILMIŞ KAYNAKLAR**

Ünlüler

Ünsüzler

BRAHMİ YAZISIYLA YAZILMIŞ KAYNAKLAR

Tarihi Arka Plan

Toharca ve Tohar Brāhmīsi

Kuzey Sakacası ya da Tumşukça

Kuzey Brāhmīsi ile Yazılmış Türkçe Metinler

Önceki Çalışmalar

Metinler

Yazıbilimsel Kökenler

Yeni İşaretler

Çeviri Yazı

Hoten Sakacası ve Hoten Brāhmīsi

Hoten Brāhmīsinde Türkçe

TİBET YAZISIYLA YAZILMIŞ KAYNAKLAR

Tarihi Arka Plan

Türk Dili Tarihinin Bir Kaynağı Olarak Eski Tibet Yazını

Tibet Alfabetesi ve Yazımı

Tibetçenin Tarihindeki En Önemli Eğilimler

Tibet Yazısıyla Yazılmış Türkçe Metinler

Türkçe Ünlülerin Transkripsiyonu ve Yorumlanması

Türkçe Ünsüzlerin Transkripsiyonu ve Gösterimi

TABLULAR**I. TABLO** (Doğu Türk Runik Yazısının grafem envanteri)**II. TABLO** (Krause ve Thomas 1960'a göre Tohar Brāhmī alfabetesi)**III. TABLO** (Tibetçedeki Türkçe ünlülerin gösterimleri)**IV. TABLO** (Kuzey Brāhmī yazısında Türkçe ünsüzlerin grafiksel gösterimleri)**V. TABLO** (Hoten Brāhmīsindeki ünlülerin grafiksel gösterimleri)**VI. TABLO** (Hoten Brāhmīsindeki ünsüzlerin grafiksel gösterimleri)**VII. TABLO** (Tibet alfabetesi)**KAYNAKÇA****EKLER****I. EK** (Hitch 1981'e göre yeni Tumşuk harflerini ilk deneme girişimi) .. 163**II. EK** (Sander 1968'den alınan Hint alfabetesi)**III. EK** (G metni, Gabain 1954'ten 10.-18. satırlar)**IV. EK** (Bailey 1974'ten alınan Hoten Dilinden Türkçe Sözcük Listesi) . 188**V. EK** (Türkçe Sekiz Yükme'kten bir parça)**KARŞILIKLAR LİSTESİ****DİZİN**